

INŠTITÚT VYDRŽANIA V RÍMSKOM PRÁVE A V OBČIANSKOM ZÁKONNÍKU ČSR Z ROKU 1950

PETRA CAPANDOVÁ

Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Abstrakt

Autorka sa vo svojom príspevku venuje otázke vývoja inštitútu vydržania v rímskom práve od jeho najstarších a najjednoduchších foriem až do podoby, v ktorej tento inštitút poznáme z Justiniánskych inštitúcií. Tento vývoj naznačuje vyspelosť rímskej právnej kultúry a potvrdzuje oprávnenosť štúdia rímskeho práva aj v súčasnosti, čo autorka dokumentuje aj na právnej úprave inštitútu vydržania v československom povojnovom práve, ktorá aj napriek odlišnej spoločensko-ideologickej situácii v podstate kopíruje rímsko-právnu úpravu. A tak aj napriek značnej abstraktnosti modernej úpravy, na rozdiel od kauzálneho prístupu rímskych právnikov, môžeme pozorovať zachovanie základných princípov, ako sa vyvinuli v rímskom práve.

Kľúčové slová

vydržanie, rímske právo, občiansky zákonník, Zákon XII. tabúl', klasická rímska jurisprudencia, usucapio, Inštitúcie

Abstract

The author is tracking development of the institute of usucaption in the Roman private law from its oldest and most primitive forms up to the form we know from the Justinian's Institutions. This development implies advance of Roman legal skill and affirms the justifiability of study of Roman law nowadays, which is documented by legal regulation of the institute of usucaption in the Czechoslovak post-war law, which despite the different socio-ideological situation imitates the Roman regulation. And so despite the considerable abstraction of the modern regulations, which is so different from the causal approach of Roman lawyers, we can observe abundance of basic principles as they have developed in Roman law.

Key words

Usucaption, Roman law, Civil Code, XII Tables, classical Roman jurisprudence, usucapio, Institutions

Vydržanie, lat. *usucapio*, ako jeden zo spôsobov nadobúdania civilného vlastníckeho práva má svoje korene už v Zákone XII. tabúl¹ a napriek odlišnej spoločenskej a ideologickej situácii v polovici 20.stor. v ČSR je zahrnutý aj do unifikovaného občianskeho zákonníka, ktorý bol prijatý Národným zhromaždením Československej republiky dňa 25. októbra 1950. Na druhej strane je však jasné, že počas tohto dlhého obdobia prešiel inštitút vydržania mnohými zmenami a vývojom.

ZÁKON XII. TABÚĽ

Podľa G. Diósiho „naše zdroje viackrát spomínajú ustanovenia zákona XX. tabúl o nadobúdaní vlastníctva dlhou držbou (napr. Cicero: *De Off.* 1, 12; *Top.* 4, 23; *De leg.* 1, 21, 55; 2, 24, 61; Gaius: 2, 42²; 2, 45; 2, 47; 2, 49; 2, 54; 1, 111) – pričom v pôvodnom znení zákona XII. tabúl bol zrejme použitý termín *usus auctoritas*³, ktorý naznačuje, že išlo o skoršiu formu vydržania, ktorá nie je identická s neskorším inštitútom *usucapio*.“⁴ Napriek tomu, že doteraz nebolo podané vyčerpávajúce vysvetlenie rozdielu medzi *usus auctoritas* a *usucapio*, ktoré by bolo všeobecne akceptované uznávanými romanistami, domnievam sa, že názor Kleina a Kasera ako ho prezentoval G. Diósi je vcelku správny. Ten uvádza, že „*usus auctoritas* bolo pôvodne ustanovenie **dôkazového** práva – skutočné a pokračujúce užívanie veci zbavovalo držiteľa povinnosti preukazovať titul nadobudnutia veci. Týmto spôsobom *usus auctoritas* vykonávala **funkciu** neskoršieho *usucapio*. Pôvodne však nebol dôraz kladený na získanie vlastníctva, ale na zbavenie povinnosti predložiť dôkaz. Túto myšlienku možno nájsť aj u Cicera (*Pro Caec.* 26, 74: ... *at usucapio fundi, hoc est finis sollicitudinis ac periculi litium...*).“⁵

Zákon XII. tabúl neobsahoval žiadne podrobné ustanovenia a v podstate išlo o prevod *de facto* držby, bez ohľadu na spôsob nadobudnutia – pokiaľ len nešlo o krádež, na zákonné

¹ Jolowitz, H.F.: *Historical Introduction to the Study of Roman Law*. Cambridge: University Press, 1939. s. 152.

² Gaius 2, 42: „*Usucapio autem mobilium quidem rerum anno completur, fundi vero et aedium biennio; et ita lege XII tabularum cautum est.*“ - „Vydrženie sa pak u věcí movitých dovrší jedním rokem, naproti tomu u pozemků a budov dvěma léty. Tak bylo také ustanoveno zákonem 12 desek.“ (In: Gaius – *Učebnice práva ve čtyřech knihách*, preložil Jaromír Kincl)

³ Napr. Cicero: *Top.* 4, 23 (Tab. VI. 3): „*Usus auctoritas fundi biennium est ... ceterarum rerum omnium annuus est usus.*“ alebo Cicero: *Pro Caec.* 19, 54: „...*lex usum et auctoritatem fundi iubet esse biennium.*“

⁴ Diósi G.: *Ownership in Ancient and Preclassical Roman Law*. Budapešť: Akadémia Kiadó, 1970. s. 85.

⁵ Diósi G.: *Ownership in Ancient and Preclassical Roman Law*. Budapešť: Akadémia Kiadó, 1970. s. 90.

vlastníctvo za predpokladu uplynutia zákonom stanovenej lehoty.⁶ Je teda veľmi pravdepodobné, že ustanovenia tohto starovekého zákona nevyžadovali ani *bona fides* ani *iustus titulus* ako tomu bolo v neskoršom období a to aj z toho dôvodu, že právo v tomto období malo sklon zameriavať sa na vonkajšie a ľahko dokázateľné fakty, nie na stav mysle či pohnútku. Aj preto väčšina romanistov nemá problém s prijatím Gaiovho tvrdenia, že „ukradnutú vec zakazuje vydržať už Zákon XII. tabúl“⁷. Spoločný účinok zákazu vydržania ukradnutej veci a širokej definície krádeže v Ríme spôsobili, že vydržanie hnutelných vecí bolo v Ríme pomerne zriedkavé, zatiaľ čo pri nehnuteľnostiach prevládal názor, že pôda nemôže byť ukradnutá.⁸

PREDKLASICKÉ RÍMSKE PRÁVO

Rímske *usucapio*, hlavne v predklasickom a klasickom práve, má celkom úzke spojenie s prevodom vlastníctva. Musíme pamätať na to, že dôležitou funkciou vydržania bola konsolidácia neformálneho nadobúdania, t.j. prevod *res mancipi* tradíciou.⁹

Usus auctoritas prešlo ďalekosiahlou premenou v predklasickom rímskom práve, pričom *Lex Atinia* (koniec 3.stor.) používajúca *usus auctoritas* je považovaná za tzv. *terminus post quem*. Najjasnejšie je to vidieť na zmene názvu inštitútu na *usucapio*. Nová terminológia bola zrejme dôsledkom zmeny funkcie tohto inštitútu a svedčí, že starodávne *usus auctoritas* sa transformovalo na skutočné nadobúdacie *usucapio* predklasického a klasického rímskeho práva, čo je zjavné aj zo samotného slova *usu capere* (nadobudnúť užívaním). K tomuto posunu vo funkcii mohlo dôjsť na základe viacerých zmien v rímskej spoločnosti ako aj v práve, napr. v rámci jurisprudencie došlo k vymedzeniu vlastníctva ako absolútneho právneho panstva nad vecou a držby ako faktickej moci nad vecou.¹⁰

Na druhej strane v predklasickom období došlo pri nadobúdaní dlhou držbou k zavedeniu viacerých obmedzujúcich podmienok, hlavne *iusta causa* a *bona fides*, aj keď k podrobnejšiemu rozpracovaniu a spresneniu týchto podmienok došlo až v období klasickej jurisprudencie. Navyše nie je pochýb o tom, že *Lex Atinia* zaviedla zákaz vydržania aj pre

⁶ Muirhead, James: *Historical Introduction to the Private Law of Rome*. London: A.&C. Black, 1916. s. 133.

⁷ Gaius 2, 45: „...nam furtivam lex XII tabularum usucapi prohibet...“

⁸ Jolowitz, H.F.: *Historical Introduction to the Study of Roman Law*. Cambridge: 1939. s. 152 – 156.

⁹ Schulz, Fritz: *Principles of Roman Law*. Oxford: Clarendon Press, 1936. s. 35 – 36.

¹⁰ Diódsi G.: *Ownership in Ancient and Preclassical Roman Law*. Budapešť: Akadémia Kiadó, 1970. s. 90.

tých, ktorí ukradnutú vec nadobudli v dobrej viere, t.j. sami boli dobromyseľní, čo ešte výraznejšie obmedzilo možnosti vydržania bez spolupráce civilného vlastníka.¹¹

KLASICKÁ RÍMSKA JURISPRUDENCIA

V období klasickej rímskej jurisprudencie došlo k definovaniu inštitútu vydržania (lat. *usucapio*) ako nadobúdania vlastníctva veci patriacej niekomu inému jej neprerušenu držbou (lat. *possessio*) zákonom určenú dobu, pričom ďalšími podmienkami vydržania podľa *ius civile* boli:¹²

- **possessio** (držba) – platila zásada *sine possessione usucapio procedere non potest* (bez držby niet vydržania)
- **tempus** (vydržacia doba) – od čias Zákona XII. tabúl bola vydržacia doba pre nehnuteľnosti 2 roky a pre hnuťelné veci 1 rok¹³. Držba musela počas vydržacej lehoty trvať nepretržite (*continuatio possessionis*), takže jej strata (bez ohľadu na dôvod) vždy znamenala koniec vydržania, okrem prípadu smrti sa pripúšťalo započítanie držby poručiťa
- **bona fides** (dobrá viera), t.j. úprimná viera držiteľa, že nadobudol vec od vlastníka (aj keď v skutočnosti nadobudol od nevlastníka, *non domino*) a transakciou, ktorá právne bola vhodná na prevod vlastníctva (aj keď v skutočnosti nebola, napr. ak bola vec *mancipačná* prevedená *tradíciou*). Dobrá viera sa na strane držiaceho vyžadovala len na začiatku držby. Ak neskôr zistil pravý stav veci a tým stratil dobrú vieru, nebránilo to vydržaniu
- **iusta causa/ iustus titulus** (spravodlivý dôvod/ titul) – takýmto spravodlivým dôvodom mohol byť „skutok štedrosti“, t.j. dar (*donatio*) vlastníka alebo dohoda s ním (kúpa), ktorá by odôvodňovala nadobudnutie vlastníctva, keby neexistovala vada

¹¹ Muirhead, James: *Historical Introduction to the Private Law of Rome*. London: A.&C. Black, 1916. s. 120 – 136.

¹² Berger, Adolf: *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical Society, 1991. s. 752.

¹³ Gai. 2, 42 „Vydržení se pak u věcí movitých dovrší jedním rokem, naproti tomu u pozemků a budov dvěma léty. Tak bylo také ustanoveno zákonem 12 desek.“ Gai 2, 49 (In: Gaius – *Učebnice práva ve čtyřech knihách*, preložil Jaromír Kincl)

v samotnej transakcii (napr. *traditio* namiesto *mancipatio* pri *res Mancipi*) alebo v osobe prevodcu (nevlastník). Ani mylná viera držiteľa, že existovala *iusta causa*, nestačila ako dôvod vydržania

- *res habilis* (spôsobilá vec) – nesmeli ísť o vec, ktorá nemôže byť predmetom súkromného vlastníctva, tzv. *res extra commercium*¹⁴ a takisto boli z vydržania vylúčené veci ukradnuté (*res furtivae*)¹⁵ a ulúpené (*res vi possessae*) a provinčné pozemky¹⁶

Rímska klasická právna veda teda vydržanie definovala takto: „Vydržanie je pripojenie vlastníctva v dôsledku nepretržitej držby po dobu určenú zákonom“ (*Usucapio est adiectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti* – Mod. D. 41, 3, 3).¹⁷

Gaius sa rozsiahle zaoberá vydržaním v druhej knihe svojej Učebnice¹⁸ a tým nám približuje právnu úpravu inštitútu vydržania ku koncu klasického obdobia, ale nám aj poskytuje vzácny zdroj informácií o úprave podľa Zákona XII. tabúľ. Nachádzame u neho napríklad rozsiahle pojednanie o nemožnosti vydržania pri kradnutých veciach: „Řekne-li se ovšem obecně, že vydržení věcí kradených a násilím držných zakázal zákon 12 desek, nevztahuje se to na to, že nemůže vydržet sám zloděj či ten, kdo drží násilně (neboť tomu nepřisluší vydržení z důvodu jiného, a to proto, že drží ve zlém vůli): aleže právo na vydržení nemá ani žádný jiný (držitel), a to i kdyby od toho (zloděje či násilného držitele) koupil (věc) v dobré víře.“¹⁹ Z toho ďalej vyvodzuje následky nasledovne: „Proto při movitých věcech přísluší držiteli v dobré víře vydržení jen zřídkakdy: protože ten, kdo prodal a předal cizí věc, dopouští se krádeže. A stejně je tomu (i tehdy), když se (věc) předává z důvodu jiného. Ale někdy to přece jen bývá jinak: neboť nedopouští se krádeže dědic, který by prodal či daroval nějakou věc, kterou pokládá za součást pozůstalosti, ač byla zemřelému jen půjčena, pronajata nebo dána do úschovy. Krádeže se nedopouští také ten, komu přísluší právo požívací k otrokyni a

¹⁴ Medzi veci vylúčené zo súkromného vlastníctva patrili: veci božského práva (veci sväté, náboženské, posvätné); veci patriace všetkým; veci verejné.

¹⁵ Gai. 2, 45 „Někdy však, byť i někdo drží cizí věc v sebelepší dobré víře, mu vydržení neprospívá, například tomu, kdo drží věc ukradenou anebo násilně do držby vzatou. Věc ukradenou zakazuje totiž vydržet zákon 12 desek, věc násilně do držby vzatou zákon Iulia a Plautia.“ Gai 2, 49 (In: Gaius – Učebnice práva ve čtyřech knihách, preložil Jaromír Kincl)

¹⁶ Gai. 2, 46 „Rovněž provinční pozemky nejsou k vydržení způsobilé.“ Gai 2, 49 (In: Gaius – Učebnice práva ve čtyřech knihách, preložil Jaromír Kincl)

¹⁷ Rebro, Karol – Blaho, Peter: *Rímske právo*. Bratislava: Iura edition, 2003. s. 270.

¹⁸ Gai. 2, 41 – 59

¹⁹ Gai 2, 49 (In: Gaius – Učebnice práva ve čtyřech knihách, preložil Jaromír Kincl)

kdo v presvědčení, že mu připadají i narozené děti, by je prodal či daroval. Neboť bez úmyslu ukrást, nelze krádež spáchat. Také jinými způsoby se může stát, že někdo na někoho převede cizí věc s tím účinkem, že nejde-li o věc kradenou, držitel ji vydrží.²⁰ Po tom, ako vymenoval možnosti vydržania pri hnutelných veciach, obracia Gaius pozornosť na nehnuteľnosti: „Také je možné, že někdo bez použití násilí nabude držbu cizího pozemku: buď že je uvolněna nedbalostí vlastníka, anebo proto, že vlastník by zemřel bez dědice či že by byl po dlouhý čas nepřítomen. Převede-li (nabyvatel) tuto (držbu) na jiného, a ten ji v dobré víře přijme, může (nový) držitel (pozemek) vydržet. A ačkoli tedy ten, kdo uvolněnou držbu nabyt, ví, že pozemek je cizí, neškodí to přece nijak při vydržení držiteli v dobré víře, protože nebyl uznán názor těch (právníků), kteří soudili, že pozemek se může stát předmětem krádeže.“²¹

Vzhľadom na to, že rímska právna veda bola prevažne postavená na kazuistickom prístupe, došlo v priebehu storočí k vyprofilovaniu viacerých „poddruhov“ *usucapia*, ktoré A. Berger klasifikuje nasledovne²²:

- ***usucapio ex Rutiliana constitutione*** – ak muž kúpil *res mancipi* od ženy, ktorá konala bez *auctoritas* svojho opatrovníka (*tutora*), nezískal vlastníctvo, ale mohol vec vydržať. Žena však mohla *usucapio* prerušiť ak spätne zaplatila kupcovi celú cenu.
- ***Usucapio libertatis*** – sa vzťahuje na vlastníctvo nehnuteľnosti, ktorá je zaťažená pozemkovou služobnosťou. Vlastník pozemku, ku ktorému má niekto druhý zriadenú služobnosť, mohol „oslobodiť“ svoj pozemok, ak konštrukciou alebo konkrétnym a jednoznačným skutkom zabránil oprávnenej osobe vykonávať svoje právo a táto osoba to určitý čas tolerovala (2 roky v klasickom práve).
- ***Usucapio pro derelicto*** – ide o vydržanie veci opustenej ne-vlastníkom a držanej vydržateľom *pro derelicto*, t.j. ako keby bola opustená vlastníkom.
- ***Usucapio pro donato*** – ide o vydržanie veci získanej ako dar od osoby, ktorá nebola vlastníkom a držanej vydržateľom *pro donato*, t.j. ako keby bola darovaná vlastníkom.

²⁰ Gai 2, 50 (In: Gaius – *Učebnice práva ve čtyřech knihách*, preložil Jaromír Kincl)

²¹ Gai 2, 51 (In: Gaius – *Učebnice práva ve čtyřech knihách*, preložil Jaromír Kincl)

²² Berger, Adolf: *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical Society, 1991. s. 752 – 753.

- **Usucapio pro dote** – ide o vydržanie veci, ktorú manžel získal medzi vecami tvoriacimi veno a ktorá nebola vo vlastníctve osoby, ktorá veno vytvorila. Toto vydržanie začína plynúť od času, keď došlo k uzavretiu manželstva.
- **Usucapio pro emptore** – ide o vydržanie veci kupujúcim, ktorému bola vec predaná a doručená, ktorý však nezískal vlastníctvo tejto veci pre právnu vadu pri prevode alebo preto, že predávajúci nebol vlastníkom. Držba veci kupujúcim je *pro emptore*, t.j. ako keby bola kúpa platná.
- **Usucapio pro herede** – ak osoba držala vec, ktorá bola časťou dedičstva a ktorej dedič ešte nezískal držbu, získala táto osoba vlastníctvo vydržaním nazývaným *pro herede*, t.j. ako keby bol dedič. Pri tomto druhu vydržania postačovala jednoročná vydržacia lehota aj pri nehnuteľnostiach. Keďže sa nevyžadovala ani *iusta causa* ani *bona fides*, nebolo na prekážku ani vedomie vydržateľa o tom, že vec patrí dedičovi. Dôvodom tejto nespravodlivej formy nadobúdania vlastníckeho práva k cudzej veci – rímski právnici ju považovali za *lucrative*, t.j. výhodnú, neopodstatnenú – bolo, podľa Gaia²³ to, že starovekí Rimania chceli, aby bolo dedičstvo prijaté dedičom čo najskôr – aby mohli rodinné náboženské obrady pokračovať čoskoro po smrti hlavy rodiny a aby veritelia boli uspokojení bez odkladu.
- **Usucapio pro legato** – ide o vydržanie založené na držbe veci, odkázanej v platnom závete vo forme *legatum per vindicationem*, ku ktorej však odkazovník nemôže nadobudnúť vlastnícke právo, pretože závetca sám nebol vlastníkom. Vydržateľova držba je *pro legato*, t.j. ako keby bol odkaz platný.
- **Usucapio pro soluto** – ide o vydržanie veci, ktorú osoba dostala od svojho dlžníka ako splatenie dlhu a ku ktorej dlžník nenadobudol vlastníctvo pre právnu vadu pri prevode veci na neho.
- **Usucapio pro suo** – ide o vydržanie veci, ktorú osoba drží „ako svoju vlastnú“ na základe akejkoľvek *iusta causa*. Výraz *pro suo* je všeobecný a aplikoval sa

²³ Gaius 2, 55

kedykoľvek neexistoval špecifický titul indikovaný vhodným výrazom (viď predchádzajúce prípady).

- **Usucapio servitutis** – nadobudnutie služobnosti uplatňovaním (*usus*) práv spojených so služobnosťou počas určitého časového obdobia. *Usucapio servitutis* sa v ranom práve povoľovalo hlavne v súvislosti s poľnými služobnosťami, konkrétne *iter*, *actus*, *via* a *aqueductus*; neskôr bolo zakázané zákonom *Lex Scribonia*.

JUSTINIÁNSKA KODIFIKÁCIA

Inštitúcie sú predovšetkým učebnicou pre právnikov a prameňom rímskeho práva v jeho poslednom stupni vývoja. Zároveň predstavujú dokument svojej doby, a preto odzrkadľujú tzv. reálie života stredomorského priestoru na sklonku staroveku. V Inštitúciách nájdeme zmienku o rímskych cisároch a právnikoch, o zákonoch a uzneseniach senátu, o gréckych vplyvoch na právnické myslenie, o Justiniánovom úsilí o spravodlivé a humánne právo a pod. Justiniánska komisia čerpala z Gaiovho systému z obsahového aj z formálneho hľadiska. Obsah Inštitúcií rozdelila na tri základné časti – osoby (*personae*), vec (*res*) a žaloby (*actiones*). Tomuto deleniu predchádza úvod (právo, spravodlivosť, pramene práva) a kniha sa končí stručným výkladom o trestnom práve hmotnom a procesnom (*publica iudicia*).²⁴

Prehľadné podanie úpravy inštitútu vydržania v období dominátu poskytujú Justiniánske Inštitúcie (*Institutionem*); a to konkrétne v druhej knihe, šiestom titule. Aj tu sa potvrdzuje pravidlo, že cisár Justinián, resp. kompilátori pracujúci na základe jeho inštrukcií, sa snažili o čo najvernejšie zachytenie rímskeho práva klasického obdobia, pričom ho však v nevyhnutnej miere prispôbovali novým spoločensko-politickým pomerom.

Aj preto sa tu nachádza takmer totožná úprava inštitútu vydržania ako ju poznáme z Gaiovej učebnice – v zásade potvrdzuje definíciu klasického obdobia, že „kto dobromyseľne od niekoho, kto nebol vlastníkom, koho ale za vlastníka pokladal, kúpil nejakú vec alebo na základe darovania alebo na základe iného právneho dôvodu dostal vec, túto vec vydržal.“²⁵ Avšak pri určovaní vydržacej lehoty nastáva odklon od klasických právnikov, ktorí v súlade so Zákonom XII. tabúl určili vydržacie lehoty na jeden rok pri hnutel'ných veciach a dva roky

²⁴ Corpus Iuris Civilis – Justiniánske Inštitúcie, preklad: P. Blaho. Bratislava: Iura Edition, 2000. s. 17 – 18.

²⁵ Inst. 2, 6 (In: Corpus Iuris Civilis – Justiniánske Inštitúcie, preklad: P. Blaho. Bratislava: Iura Edition, 2000.)

pri nehnuteľných, a ustanovuje toto: „...starí právnici verili, že vlastníkov stačia uvedené lehoty na hľadanie svojich vecí, a preto sme naklonení nájsť lepšie riešenie, aby vlastníci neboli rýchlo ukrátení o svoje veci a aby výhody vydržania neboli obmedzené na určité územia (len italské pozemky). Preto sme o tom vyhlásili konštitúciu, v ktorej je nariadené, že hnutelné veci možno vydržať v trojročnej lehote, nehnuteľné veci v dôsledku dlhotrvajúcej držby (*per longi temporis possessionem*), t.j. že ich možno vydržať medzi prítomnými po desiatich rokoch, medzi neprítomnými po dvadsiatich rokoch. A podľa týchto pravidiel sa má nadobúdať vlastnícke právo nielen v Itálii, ale v každej krajine, ktorá podlieha našej moci, pokiaľ existuje právny dôvod nadobudnutia držby.“²⁶

Ďalej uvádzané podmienky a jednotlivé prípady možnosti či nemožnosti vydržania sú prakticky totožné s klasickým obdobím (viď citácie z Gaia hore) okrem bodu 9., ktorý vyníma z možnosti vydržania veci cisárskej pokladnice²⁷ a bodu 13, ktorý stanovuje možnosť započítania držby predchodcu pri kúpo-predaji²⁸.

OBČIANSKY ZÁKONNÍK ČSR Z ROKU 1950

V rámci tzv. právnickej dvojročnice vyhlásenej vládou ČSR (1948 – 1950) bola uložená úloha kodifikovať v rozhodujúcich oblastiach spoločenských vzťahov nové právo (so zapracovaním výdobytkov robotníckej triedy z februára 1948), vrátane prípravy a prijatia nového Občianskeho zákonníka, ktorý mal upraviť nové majetkové a iné s nimi súvisiace vzťahy. Prijatím nového Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb., ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 1951, sa skončila historická etapa dualizmu rakúskeho občianskeho práva v Čechách a uhorského obyčajového práva na Slovensku.²⁹

Na Slovensku od najstarších čias až do roku 1950 bolo obyčajové právo hlavným prameňom súkromného práva. Najväčší vplyv na uhorské obyčajové právo malo v období 12. až 16. storočia rímske právo súkromné a potom bol silný vplyv rakúskeho práva, ktoré však bolo tiež značne ovplyvnené rímskym právom súkromným.³⁰ V Českých zemiach platil až do roku 1950 rímskym právom súkromným ovplyvnený ABGB. Preto je namieste predpoklad, že aj

²⁶ Inst. 2, 6 (In: Corpus Iuris Civilis – Justiniánske Inštitúcie, preklad: P. Blaho. Bratislava: Iura Edition, 2000.)

²⁷ Inst. 2, 6 – bod 9: „Vec našej pokladnice (*fiskus*) sa nemôže vydržať...“ (In: Corpus Iuris Civilis – Justiniánske Inštitúcie, preklad: P. Blaho. Bratislava: Iura Edition, 2000.)

²⁸ Inst. 2, 6 – bod 13: „Aj držba predávajúceho a kupujúceho sa podľa jedného rozhodnutia božského cisára Septimia Severa a Antonina Caracallu započítava.“ (In: Corpus Iuris Civilis – Justiniánske Inštitúcie, preklad: P. Blaho. Bratislava: Iura Edition, 2000.)

²⁹ Lazar, Ján et. al.: Občianske právo hmotné, 1.časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. s. 50 – 51.

³⁰ Lazar, Ján et. al.: Občianske právo hmotné, 1.časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. s. 43 – 46.

napriek zmenenej spoločensko-politickej situácii po „víťaznom februári“ 1948 bolo do československého občianskeho práva inkorporovaných mnoho inštitútov minimálne inšpirovaných rímskym právom. Inštitút vydržania je jedným z takýchto prípadov, čo jasne dosvedčuje aj fakt, že do Občianskeho zákonníka z roku 1964, ktorý bol už výrazom postupujúcej socializácie spoločnosti, sa tento inštitút z doktrínálnych a politických dôvodov nedostal.

Keďže z hľadiska metodologického prístupu sa Občiansky zákonník z roku 1950 (ďalej len OZ) vyznačoval pomerne značným stupňom abstraktnosti právnej úpravy³¹, ktorému sa rímski právnici do značnej miery bránili a využívali skôr kazuistiku, nemôžeme hovoriť o recepcii rímskeho práva či jeho jednotlivých inštitútov. Avšak vzhľadom na vysokú úroveň úpravy inštitútov rímskeho práva, praktickú využiteľnosť ich poznatkov a ich zakomponovanosť do predchádzajúcej právnej úpravy, sa tvorcovia nového OZ od definície vydržania v rímskom práve, hlavne po justiniánskej kodifikácii, veľmi neodklonili.

Vydržanie v OZ je jedným zo spôsobov nadobúdania vlastníckeho práva³², resp. iných vecných práv³³ v súvislosti s právne kvalifikovaným uplynutím času³⁴. Právna úprava vydržania podľa §§ 115 – 118 nadväzuje na právnu úpravu držby podľa §§ 143 – 149. Prostredníctvom vydržania sa poskytuje držiteľovi zákonná možnosť transformácie dlhotrvajúcich vzťahov „oprávnenej držby“³⁵ na vlastnícke právo. Keďže subjekty vydržania OZ špecificky neupravuje, platí všeobecná právna úprava, t.j. že subjektom vydržania môže byť fyzická aj právnická osoba. Na nadobudnutie vlastníckeho práva vydržaním musia existovať určité predpoklady ustanovené zákonom, a to:

- **spôsobilý predmet vydržania** – môže ním byť akákoľvek vec, ktorá môže byť predmetom vlastníctva, okrem vecí, ktoré môžu byť len vo vlastníctve štátu alebo socialistických právnických osôb³⁶. Nijaké iné obmedzenia vo vzťahu k predmetu vydržania nie sú.

³¹ Lazar, Ján et. al.: Občianske právo hmotné, 1.časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. s. 51.

³² OZ § 115: „Vydržaním možno nadobudnúť vlastnícke právo...“

³³ OZ § 118: „Ustanovenia o vydržaní vlastníckeho práva platia obdobne o vydržaní iných vecných práv.“

³⁴ OZ § 116 ods. 1: „Vlastnícke právo k hnutelnej veci nadobudne, kto ju drží oprávnene a nepretržite tri roky; ak ide o nehnuteľnú vec, je potrebná vydržacia doba desaťročná.“

³⁵ OZ § 145 ods. 1: „Ak je držiteľ so zreteľom na všetky okolnosti dobromyseľný v tom, že mu vec alebo právo patrí, je držiteľom oprávneným.“

³⁶ OZ § 115: „Vydržaním možno nadobudnúť vlastnícke právo, ak nejde o nescudziteľné veci, ktoré sú v socialistickom vlastníctve.“

- **oprávnená držba nadobúdateľa** – podľa § 145 OZ³⁷, pričom rozlišujúcim kritériom medzi držbou oprávnenou a neoprávnenou je dobromyseľnosť držiteľa, pričom otázka dobromyseľnosti sa má podľa § 145 ods. 1 posudzovať „so zreteľom na všetky okolnosti“; tzn. že oprávneným držiteľom je každý, kto s vecou nakladá ako so svojou alebo kto vykonáva právo pre seba a vzhľadom na všetky okolnosti je dobromyseľný v tom, že mu vec alebo právo patrí.

Z vymedzenia pojmu oprávnená držba vyplýva, že dobromyseľnosť ako subjektívny prvok, ako psychická vnútorná kategória, sa má objektivizovať s prihliadnutím na okolnosti, za ktorých došlo k faktickému nakladaniu s vecou ako vlastnou, či k vykonávaniu práva pre seba. Z týchto okolností spravidla vyplynie, či držiteľ mohol, alebo nemohol rozpoznať, že mu vec alebo právo naozaj patrí.

- **nepretržité trvanie oprávnenej držby** – po zákonom stanovenej dobe, a to pri hnutel'ných veciach tri roky a pri nehnuteľných veciach desať rokov³⁸. Do tejto doby sa započítava aj doba, po ktorú mal vec v oprávnenej držbe právny predchodca.³⁹

Právnym následkom splnenia všetkých zákonom predpísaných predpokladov vydržania je nadobudnutie vlastníckeho práva k veci alebo k inému vecnému právu. To znamená, že vlastnícke právo sa nadobúda *ipso facto* tým, že držiteľ má nepretržite v oprávnenej držbe predmet spôsobilý na vydržanie po zákonom ustanovenej dobe. Za okamih nadobudnutia vlastníckeho práva treba považovať uplynutie vydržacej doby.

ZÁVER

Inštitút vydržania prešiel v rámci vývoja rímskeho práva dlhým vývojom, pričom však najdôležitejšie zmeny nastali už v predklasickom období a neskoršie generácie rímskych právnikov už len uplatňovaním predtým zakotvených zásad a právnej logiky rozvíjali kazuistiku spojenú s týmto inštitútom. K ďalšiemu významnému prispôsobeniu inštitútu

³⁷ OZ § 145 ods. 1: „Ak je držiteľ so zreteľom na všetky okolnosti dobromyseľný v tom, že mu vec alebo právo patrí, je držiteľom oprávneným.“

³⁸ OZ § 116 ods. 1: „Vlastnícke právo k hnutel'nej veci nadobudne, kto ju drží oprávnene a nepretržite tri roky; ak ide o nehnuteľnú vec, je potrebná vydržacia doba desaťročná.“

³⁹ OZ § 116 ods. 2: „Kto nadobudne oprávnenú držbu od oprávneného držiteľa, môže si započítať vydržaciu dobu predchodcu.“

vydržania došlo za zmenenej spoločensko-politickej situácie počas dominátu a odrazilo sa to v právnej úprave justiniánskej kodifikácie.

Vzhľadom na nespochybniteľný vplyv rímskeho práva súkromného na stredoveké právo, inštitút vydržania v 20. storočí nesie mnohé znaky a potvrdzuje tento vplyv rímskeho práva. Nie je tomu inak ani v právnej úprave československého občianskeho práva hmotného v Občianskom zákonníku z roku 1950, v ktorom je úprava inštitútu vydržania, napriek väčšej abstraktnosti, podobná úprave rímsko-právnej.

Literatúra:

- [1] Jolowitz, H.F.: *Historical Introduction to the Study of Roman Law*, Cambridge: University Press, 1939, 548.
- [2] Gaius: *Učebnice práva ve čtyřech knihách*, Brno: Masarykova univerzita, 1981, 276, ISBN 80-210-0766-4.
- [3] Diódsi, G.: *Ownership in Ancient and Preclassical Roman Law*, Budapešť: Akadémia Kiadó, 1970, 193.
- [4] Muirhead, J.: *Historical Introduction to the Private Law of Rome*, London: A.&C. Black, 1916, 443.
- [5] Schulz, F.: *Principles of Roman Law*, Oxford: Clarendon Press, 1936, 268.
- [6] Berger, A.: *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia: American Philosophical Society, 1991, 808, ISBN 0-87169-435-2.
- [7] Rebro, K., Blaho, P.: *Rímske právo*, Bratislava: Iura edition, 2003, 497, ISBN 80-89047-53-X.
- [8] Corpus Iuris Civilis – Justiniánske Inštitúcie, preklad: P. Blaho. Bratislava: Iura Edition, 2000, 439, ISBN 80-88715-80-6.
- [9] Lazar, J. et al.: *Občianske právo hmotné, I. časť*, Bratislava: Iura edition, 2006, 635, ISBN 80-8078-084-6.
- [10] Zákon č. 141/1950 Zb. občiansky zákonník.

Kontaktné údaje autorky – email:

petra.capandova@flaw.uniba.sk